

Necrològica de José-Luis Mezquita del Cacho

per

Joan-Josep López Burniol

Llegida a la sessió del dia 19 de febrer de 2013

Està escrit: si vols conèixer a un poble o a una persona, explica la seva història. Ella ens dona sempre les raons profundes de les actituds y les explicacions de molts actes. Així ho intenten ara, amb la història personal de qui fou el nostre company en aquesta Acadèmia i notari de Barcelona, José Luís Mezquita del Cacho.

José Luis Mezquita del Cacho –segons les dades que figuren al llibre “*Els Degans*”, obra de Laureà Pagarolas i Lluïsa Cases- va néixer a Madrid el 17 de novembre de 1928. És fill d’Emilio Mezquita Altimiras, militar, i de María del Carmen del Cacho Pastor. El seu pare, Emilio Mezquita Altimiras, natural de la capital d’Espanya, fou militar per destí familiar, com també ho fou un germà seu, José, mort a Cuba el 1897. Provenia d’una família acomodada i era fill de Vicente Mezquita y Paús, coronel d’enginyers mort a Madrid el 1911. Tanmateix, home avançat d’idees, fou un militar culte i demòcrata. Fidel al govern legítim de la Segona República, hagué de sortir amb ell de Madrid i refugiar-se a València juntament amb la seva família. Morí abans d’acabar la guerra civil i deixà vídua i dos fills vius -dels quatre que havia tingut-, José-Luis, aleshores encara un nen, i el seu germà gran, de nom també Emilio, nascut el 1916 i capità de carrabiners. El posicionament polític del pare i del germà, aquest darrer condecorat per la República el gener de 1939 i, després, empresonat i condemnat a mort per haver combatut en defensa d’aquella, motivaren que, acabada la guerra, la família sofrís fortes represàlies, i el preu de la salvació en certa manera l’arruïnà.

Emilio Mezquita del Cacho, llicenciat en Dret, un cop alliberat, hagué de renunciar pel seu historial polític a la carrera diplomàtica i a la càtedra de filosofia del dret, que eren les seves primeres vocacions. Seguint el consell matern, preparà notaries, perquè aquestes

oposicions seguien tenint la fama de netes i el seu expedient polític no hi havia de pesar. D'aquesta manera, fou notari i, després de diversos destins, s'establí a València, on morí, encara jove, després d'una llarga malaltia. Aquesta mort del germà gran esdevingué un fort cop per José-Luís, orfe de pare des de petit.

La seva mare, Carmen del Cacho, va néixer a Castelló en el si d'una família culta i acomodada. Dotada d'una forta personalitat i d'una gran inquietud intel·lectual, estigué sempre molt interessada per la política i els esdeveniments socials. Excel·lent conversadora i narradora dels fets viscuts, mantingué una actitud progressista. Però cal remarcar especialment que, vídua i represaliada a la postguerra, es volcà del tot a la formació dels seus fills, als quals recolzà i influí decisivament en la seva carrera professional i vital.

José-Luis Mezquita estudià el batxillerat a València, on també es llicencià en Dret de manera brillant i amb premi extraordinari. Molts anys després es doctorà per la Universitat de Barcelona el 1988, amb una tesi que es publicà l'any següent amb el títol de *Seguridad jurídica y sistema cautelar*. Aquest treball obtingué el Premi Falguera d'aquell any 1988 i esdevingué una de les seves obres cabdals. Seguint la petjada modèlica del seu germà gran, Emilio, i dels avantpassats i germans de la seva muller, decidí preparar notaries, cosa que féu en un temps rècord sota el mestratge d'Emilio Bartual. Va ingressar l'any 1953.

José-Luis es casà a València, l'any 1955, amb María Dolores García-Granero y Fernández de Uribe, nascuda el 1928 a la mateixa ciutat. El matrimoni ha tingut set fills, que han continuat la tradició jurídica del seu pare: María Dolores, Carmen, María Isabel, José Luis, Emilio, José Miguel i Alejandra. Tanmateix, cal dir que, en la vida i la dedicació de José-Luis, ha tingut un pes molt important la seva muller, María Dolores García-Granero, procedent, aquesta sí, d'una família de tradició de juristes. El seu avi, Miguel García López, fou notari d'Albacete a la segona meitat del segle XIX, després del moment clau de reforma del sistema notarial espanyol. El seu pare, Miguel García-Granero López (1891-1941), havia estat primer notari de Cifuentes i Leiro, per passar després a Palència, on nasqueren els seus fills grans, i, finalment, a València, capital on nasqué la resta dels seus nou fills. Tres d'aquests, cunyats per tant de José-Luís, exercien la fe pública: Isidoro (1917-2001), doctor en Dret, professor mercantil i registrador de la propietat; Juan (1924), notari, degà del Col·legi de Pamplona i especialista en dret navarrès; i Manuel, també

notari. I, encara, diversos nebots de José-Luis exerceixen en l'actualitat de notaris, de la mateixa manera com ho fan dos dels seus filla aquí presents, Emilio y i esdevenen, així, continuadors d'una tradició que s'estén ja a la quarta generació.

De fet, fou la seva esposa, María Dolores, qui, ja des la seva joventut quan es van conèixer, acabà de decidir al degà a opositar a notaries, alhora que li permeté dedicar esforços i temps al seu despatx, a la corporació notarial i a la tasca jurídica en general. Ella, que per tradició familiar coneixia bé la duresa de les oposicions, la naturalesa geogràficament itinerant de la carrera, la dedicació que comportava l'exercici honest de la professió i la passió pel dret, ha estat el pal de paller que la família necessitava i en el qual s'ha recolzat el degà per aconseguir totes les seves fites.

Aprovades doncs les oposicions entre els primers de la seva promoció i quan comptava ja amb algunes publicacions jurídiques, el 24 de març de 1954 fou nomenat notari del Friol (Col·legi de la Corunya). Passats dos anys i superat el concurs corresponent, el 20 d'abril de 1956 fou nomenat notari de Belchite (Col·legi de Saragossa). En aquesta plaça, hi romangué només uns mesos, ja que el 16 d'agost del mateix 1956, després de presentar-se de nou a oposicions lliures, fou nomenat notari de Baena, de segona classe, al Col·legi de Sevilla. Encara no cinc anys després, el 27 de febrer de 1962, mitjançant concurs, fou nomenat notari d'Inca (Col·legi de les Balears), on passaren -segons sempre han afirmat ell i la seva muller- els anys més feliços de la seva vida. Finalment, mitjançant oposicions restringides entre notaria, el 25 de març de 1965 fou nomenat notari de Barcelona, ocupant la plaça que restà vacant per trasllat de Manuel Baráibar Arrarás.

Cal afegir que el seu destí preferencial –com el de tots els notaris valencians- era Madrid, capital d'origen de la seva família, que no pogué assolir per unes dècimes, o València, terra de la seva esposa i on visqué la joventut, plaça per a la qual li sobrava nota. Però, atès que, pel particular sistema de puntuació, si escollia aquesta darrera plaça, la de Barcelona restava vacant i el darrer de la llista dels aprovats es quedava fora, José Luis Mezquita elegí aleshores Barcelona. A la capital catalana, trobà un ambient una mica més obert a la cultura i a les idees democràtiques en què havia estat format, i s'hi quedà per sempre. De fet, des de ben aviat fou valorat i requerit pels cercles polítics opositors al règim, i la seva convicció de demòcrata la precedí de la partícula de “social”, fet que li

comportà més d'un cop certs recels, malgrat que sempre li fou reconegut el seu prestigi com a notari i el rigor de les seves publicacions.

Persona culta, d'una alta vàlua professional i humana, equànime i just alhora que proper, ha brillat sobretot per la seva ètica, intel·ligència, sòlida formació, dialèctica excel·lent, capacitat de treball i estimació sense límit per la institució notarial, la qual ha entès sempre com una funció essencial de servei a la societat, posant a més l'èmfasi en la deontologia, la tutela de la part més dèbil i la protecció privilegiada del consumidor. D'aquesta manera, el rigor jurídic, l'assessorament competent, la imparcialitat i l'honradesa són per a ell l'essència de la seguretat jurídica. Així ho palesen els seus múltiples estudis sobre el notariat i la seva tasca com a preparador de nous notaris.

Després de gairebé quaranta-cinc anys d'exercici professional, es jubilà el 21 de desembre de 1998 en complir l'edat reglamentària de setanta anys, i el febrer de 1999 la Direcció General el nomenà notari honorari. L'any següent de jubilar-se, incapaç d'allunyar-se del món del dret, començà la seva col·laboració en un dels molts despatxos d'advocats de la capital que l'havien conegut com a notari i sabien de la seva vàlua extraordinària, fins que les reformes legals i la salut li ho permeteren.

En la mateixa línia, cal dir que ha estat membre de l'Associació Lliure de Notaris "Joaquín Costa", en la constitució de la qual tingué un paper destacat. A més, ha desplegat una notable activitat docent a la universitat. I, crític amb el sistema, apassionat i valent, va col·laborar de manera ben decidida amb partits polítics i institucions en la tasca legislativa, i ha treballat al costat d'associacions de consumidors o d'altres agents i col·lectius socials en la defensa dels seus drets, com ara en les reformes de les lleis de parelles de fet o del matrimoni homosexual.

Entre els càrrecs que ha desplegat i les institucions acadèmiques i jurídiques de les quals ha format part, cal destacar –deixant de banda la nostra Acadèmia- que fou professor de Dret documental de la Universitat de Barcelona i de la Pompeu Fabra, com també és membre de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya amb la medalla Joan Pere Fontanella (1996). A més d'altres reconeixements, el 6 de desembre de 1997 se li concedí la Creu d'Honor de Sant Raimon de Penyafort, que li fou imposada el dia de la festa patronal de 1998. I el 29 de juliol de 2005 se li atorgà encara la Gran Creu de Sant Raimon de Penyafort, màxim reconeixement a la seva tasca, dedicació i fidelitat als seus

principis, i que li fou imposada a la seu col·legial en un acte presidit pel ministre de Justícia, Juan Fernando López Aguilar.

L'obra editada de José Luis Mezquita del Cacho és realment ingent, tant en llibres com en articles editats a revistes i participació en treballs col·lectius. I és una obra que destaca perquè, més enllà de la seva alta i prou reconeguda qualitat jurídica, aporta respostes i solucions concretes a qüestions d'interès general. Ultra molts altres temes tractats, ha dedicat sempre una atenció preferent a explicar l'essència de la funció notarial en el nostre sistema llatí. De fet, hom convergeix a afirmar que ell ha estat el constructor del concepte de seguretat jurídica preventiva, anomenada també sistema cautelar o justícia preventiva.

D'aquest ampli camp d'estudi jurídic de la institució notarial, cal destacar en primer lloc els llibres que enumerem a continuació: *Introducción al notariado y al sistema notarial español: la función notarial y el instrumento en el contexto de la seguridad jurídica privada* (1983); *El notariado y los registros: orientación vocacional y de estudios* (1986), amb Jesús López Medel; *El notario español y su papel en las estructuras del estado y la sociedad* (1988); *Seguridad jurídica y sistema cautelar: para su protección preventiva en la esfera privada* (1989), en dos volums i que constituí la seva tesi doctoral, i *Sobre la unificación de la fe pública documental: reflexión sobre un tema de estado y sociedad* (1995).

Sobre la mateixa qüestió del notariat, cal destacar els articles següents: *El notariado español y su papel en sus estructuras de Estado y sociedad* (1984), a la *Revista de Derecho Notarial*; *La función notarial como servicio* (1984), al *Boletín de Información* del Col·legi de Granada; *La función notarial y la seguridad jurídica* (1984), conferència a l'Acadèmia Sevillana del Notariado publicada al primer volum dels seus *Anales* (1986); *La protección preventiva de la seguridad jurídica en la contratación del crédito bancario* (1987), al *Boletín de Información* del Col·legi de Granada; *La seguridad jurídica y el derecho de los consumidores* (1990), al *Seminario sobre Seguridad Jurídica; Función notarial y derecho de los consumidores* (1991), al *Boletín de Información* del Col·legi de Granada; *La seguretat jurídica documental a l'Europa Unida del segle XXI* (1998), discurs d'ingrés a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, i *Las pruebas documental y*

paradocmentales en la nueva Ley de enjuiciamiento civil (2001), conferència a l'Academia Sevillana del Notariado publicada al volum tretzè dels seus *Anales* (2003).

Respecte a d'altres branques del dret, destaquem els treballs: *Conmutación del usufructo vidual común: análisis del artículo 838 del Código Civil* (1957), a *Revista de Derecho Notarial*; *Recobro "mortis causa" de donaciones a descendientes* (1958), a *Anuario de Derecho Civil*; *Principales aplicaciones de la subrogación real en nuestro derecho* (1959), a *Revista de Derecho Español y Americano*; *Conflictos de leyes en materia de capacidad y representación legal* (1975), en el *Ciclo de conferencias sobre el nuevo Título Preliminar del Código Civil*; *La forma, garantía del contrato* (1989), conferència a l'Academia Sevillana del Notariado publicada al volum cinquè dels seus *Anales* (1991); *Las sociedades de profesionales* (1993), al volum setè de la mateixa revista; col·laboració als *Comentarios al Código de Sucesiones de Cataluña. Ley 40/1991, de 30 de diciembre* (1994), coordinat per Lluís Jou; *El "crèdit" com a substitutiu del préstec en el finançament hipotecari de l'habitatge, i la Llei 2/1994 de subrogacions i novacions* (1998), a la *Revista Jurídica de Catalunya*; *El régimen jurídico del derecho de superficie urbano y su actual diversidad aplicativa* (1999), als *Anales de la Academia Matritense del Notariado* (XXXIX); *El "requerimiento" de pago al deudor en el llamado procedimiento extrajudicial de ejecución hipotecaria* (1999), al *Libro homenaje a Jesús López Medel*; *El vuelo o subsuelo urbano como objeto de relaciones y negocios jurídicos en la dinámica legislación catalana* (2002), a *Revista Crítica de Derecho Inmobiliario*, i *Un efecto perverso de la normativa sobre inscripción de los ceses de administradores de sociedades de capital* (2003), a la *Revista de Derecho Privado*.

A la revista *La Notaria* publicà igualment nombrosos treballs, l'enumeració dels quals sobrepassa l'abast d'aquesta obra, amb més raó quan són fàcilment recuperables gràcies als recursos electrònics. En tot cas, pel seu interès, relacionem: *La protección preventiva de la seguridad jurídica en la contratación del crédito bancario* (1987); *"Respondere, postulare, cavere"* (1989), que s'havia editat igualment al volum VI de l'homenatge a Joan B. Vallet de Goytisolo (1988); *La absorción por el notariado de los corredores de comercio (problemática y expectativas)* (1991); *El derecho de consumidores y usuarios a la elección de notario en las transmisiones inmobiliarias y préstamos hipotecarios* (1992), editat també a altres revistes; *La imparcialidad del notario* (1993); *Fondos de compensación y juegos de diccionario* (1996); *La independencia e*

imparcialidad del notario ante los agentes económicos (1997); *Las pruebas documentales y paradocumentales en la nueva Ley de Enjuiciamiento Civil* (2000); *Las adquisiciones conyugales con pacto de sobrevivencia como fórmula aleatoria en la formación del patrimonio familiar* (2005), i *El tráfico inmobiliario y la función notarial* (2006).

I voldria destacar, per últim, la seva esporàdica però destacada publicació en mitjans de comunicació. Valguin per tots, tres articles publicats a “El País”: “*Nuevos vientos para el Crédito inmobiliario. El fondo de la forma*” (28 de març de 1889), “*Firmeza frente a la especulación*” (18 de juny de 1991) y “*Racismo, xenofobia y discriminación*” (30 de juny de 1995).

José-Luis Mezquita ingressà a aquesta Acadèmia de Jurisprudència el dia 1 de desembre de 1998, amb un discurs sobre “*La seguretat jurídica documental a l’Europa unida del segle XXI*”, que va ser contestat per l’acadèmic, també notari, Lluís Roca-Sastre i Muncunill. Ocupà el setial “Joan Pere Fontanella”, que havia deixat vacant Lluís Figa Faura i que, abans que aquest, havien ocupat Joan Maluquer i Rosés i Frederic Trias de Bes i Giró. Mezquita va tenir una vida acadèmica activa, des e la primera comunicació que presentà, el dia 20 de març de 1996, sobre el finançament de l’habitatge i la Llei de subrogació hipotecaria de 1994. Però paga la pena endinsar-se, encara que sigui breument, en el contingut del seu discurs d’ingrés, en el que es condensa el que va ser el nucli dur de tota la seva aportació intel·lectual al món del Dret, i –també s’ha de remarcar- el que constituir la pauta de conducta de tota la seva vida professional. Es podria resumir en aquestes paraules, que són seves: “*el fondo de la forma*”, és a dir. La forma com pretexte per entrar en el fons del negoci, desenvolupant una funció equilibradora que faci possible aspirar, en l’àmbit dels negocis jurídics, a la realització d’un ideal de justícia.

Pensava Mezquita que s’estén en la opinió i en els fets, una certa *filosofia de la modernitat* desqualificadora de les formes como residu anacrònic de un passat infantil de la humanitat. Això pot tenir sentit quan el que està en joc es el tràfic de mercaderies en un context de simplicitat i bona fe. Però el neomodernisme pressiona para estendre el lema a la contractació en general, àdhuc la referida a bens d’afecció o especialment importants, com l’habitatge i el local de treball i, per extensió, a quantes relacions de crèdit financer s’hagi de recorre. Doncs bé, per Mezquita, la fal·làcia del missatge aformalista es absoluta en aquest casos. En aquesta línia, ens diu que “un jurista de los més fins que ha donat

Catalunya, Figa Faura, fa anys que clama sobre la invasió de l'àmbit civil per las normes mercantils; però és una prèdica en el desert. I, així, l'informalisme continua avançant, escombrant tant les formes rituals com les de garantia: un fenomen fruit de la pressió de les grans entitats financeres i dels grans promotors immobiliaris. Amb la conseqüència de que la ulterior solució del problemes generats passa per una justícia sobrecarregada, maltractada i sense mitjans suficients.

Però, enfront d'aquesta situació, l'empar de la forma (tan relatiu i intern com es vulgui, però secularment efectiu) és sens dubte un dels pocs reductes vàlids davant d'aquesta situació. Doncs la forma contractual pública *no es forma per la forma*, sinó *ocasió de concienciació respecte al fons*, sempre potencialment problemàtic; d'una informació sense la qual la voluntat tan sols és un fantasma, i d'un consell que pot evitar riscos desorbitats y atemptats a la bona fe i a la llibertat civil. La forma no és un estòlid registre de certeses -certeses que poden ser fatals-, sinó la oportunitat de recobrar la llibertat veritable en front del risc. Per això, Ihering la qualificà "d'enemiga jurada de la arbitrariedad i germana bessona de la llibertat". Si el liberalisme salvatge toca a rebat per *alliberar* als actes jurídics de la "forma", és perquè la llibertat que propugna és tan sols la llibertat per els escollits, no la llibertat de tots. Com destaca Mezquita, tan sols entre iguals hi ha llibertat veritable i tan sols el coneixement fa iguals. Un coneixement al que, amb tendència equilibradora, porten les formes de garantia.

Acabo. El vaig conèixer a començaments dels anys 70. I aviat vaig captar en ell quatre trets que, tants anys després, segueixo pensant que són exactes. En primer lloc, una excepcional formació jurídica de base, fonamentada en una rigorosa preparació de les oposicions i servida per una memòria infreqüent. En segon terme, una imaginació jurídica desbordant, que podia arribar a ser barroca. (Certes fórmules jurídiques que van fer fortuna por aquella època i que van servir per solucionar o dar sortida a alguns problemes enquistats, a ell es deuen). Tercer, un compromís polític, tan reflexiu como sentimental, amb la socialdemocràcia, concretat en el socialisme, que ell concebia como quelcom més que una simple opció partidària. I por últim, un càlid i generós sentit de la amiatat, que, unit a una innegable originalitat de tarannà, feien la seva companyia grata i la seva conversa estimulante.

Va escriure, com hem vist, molts treballs jurídics valuosos, va participar amb plenitud en la vida acadèmica, va participar en tasques cíviques amb entrega i fruit, però, sobre tot, va fer molt bé la seva feina, de manera que va servir a la gent, va honorar al seu ofici i ens va deixar l'honrada memòria que els seus amics tenim present. Per això aprofitem aquesta "*forma*" d'avui per desvetllar el "*fons*" de la nostra sincera consideració i de nostre profund afecte.

Barcelona, febrer de 2013.